

**ATATÜRK DÖNEMİNDE BATI'DAKİ OLUMSUZ TÜRK VE
TÜRKİYE İMAJINI DÜZELTME ÇABALARI VE TÜRK
SEYYAHİN CEMİYETİ'NİN BU KONUDAKİ ÇALIŞMALARI**

***“The Struggles of Redressing the Negative Turkish and Turkey
Image in the West in the Time of Atatürk and the Studies of Türk
Seyyahin Cemiyeti (Turkish Traveler Association)”***

Gürsoy ŞAHİN*

ÖZET

Türklerin ve Türkiye'nin Batı'da yanlış tanınmasında siyasi, sosyal ve kültürel bir çok etken rol oynamıştır. Bu nedenlere ek olarak Türkiye'ye gelen yabancıların genellikle gayrimüslim tercümanlar eşliğinde seyahat etmeleri, bu olumsuz imajı daha da derinleştirmiştir. Mustafa Kemal Atatürk ise bu eksikliği hissederek tercümanlara çeki düzen vermek amacıyla Türk Seyyahin Cemiyeti'nin kurulmasını direktifini vermiştir. Araştırmamızda 1923 yılında kurulan bu cemiyetin Türkiye'ye gelen yabancılarla, Türkleri doğru tanıtmak adına yaptığı çalışmalar ve Atatürk'ün Türkiye ve Türk imajını düzeltme konusundaki hassasiyeti ortaya konulmaya çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Mustafa Kemal Atatürk, İmaj, Rehber, Türk Seyyahin Cemiyeti.

ABSTRACT

Many political, social and cultural factors have played part in Turks' and Turkey's wrong fame in the West. Additionally, foreigners', who come to Turkey, traveling with non-Muslim translators has deepened this negative image. By feeling that deficiency, Mustafa Kemal Atatürk instructed to found Türk Seyyahin Cemiyeti (Turkish Traveler Association) with the aim of this association, founded in 1923, which were applied to introduce Turks correctly and Atatürk's sensitivity to redress the image of Turks and Turkey.

Key Words: Mustafa Kemal Atatürk, Image, Guide, Türk Seyyahin Cemiyeti (Turkish Traveler Association).

***

---

* Yard. Doç. Dr., Afyon Kocatepe Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü, Afyonkarahisar, Türkiye, (e-mail: gsahin@aku.edu.tr).

D) BATI'DA OLUMSUZ TÜRK VE TÜRKİYE İMAJININ OLUŞMASI

Malum olduğu üzere; Türkler ve Avrupalılar arasındaki ilişkilerin tarihi oldukça eski devirlere kadar gitmektedir. Bu çerçeveden olmak üzere iki toplum, farklı sebeplerle de olsa birbirini tanıma ihtiyacı hissetmiş ve bunun için çaba sarfetmiştir. Osmanlılar açısından Batı'nın kurumları ve müesseseleri ile tanınması ve onunla ilgili bir imaj oluşmasının belirli sebepleri vardır. Bu da Avrupa'nın tekniğini alarak modern ama Batılı olmayan bir millî kültür yaratmaktır. Bu bakış açısı Osmanlı Devleti'nde kendisini, elçilerin Avrupa'ya daha sık gidip gelmeye başladıkları XVIII. yüzyılda hissettirmiş, ulaşım imkanlarının arttığı, teknolojinin geliştiği ve buna paralel olarak artan ilişkilerle beraber özellikle XIX. yüzyılda daha da yoğunlaşmış ve şekillenmiştir.

Batı açısından Osmanlı'nın tanınması ise daha farklı gerekçelere dayanmaktadır. Avrupa, kendisine uzun süre hükmeden Türklerin devlet yönetimlerini, askeri dinamiklerini ve kişisel özelliklerini merak ettiği için Osmanlı'yı tanımaya çalışmıştır. Batı'daki XV. ve XVI. yüzyıllarda söz konusu olan savaşçı ve yenilmez Türk imajı, XVII. yüzyılda Viyana bozgunundan sonra değişmeye başlamıştır. Avrupa'da Aydınlanma Çağında Türk tanımlaması ve Türkiye izlenimleri nispeten daha olumlu olsa da XIX. yüzyılın başlarından itibaren özellikle Yunan meselesi ve devrin siyasi şartları sebebiyle Türk imajı yine olumsuzla dönmeye başlamıştır. Tabii bütün yabancı gezginlerin aynı kanaati taşımadığı muhakkaktır. Batılardan Türkleri daha objektif gözle değerlendirenler de bulunmaktadır.

Batı'da olumsuz Türk ve Türkiye imajının oluşmasında Osmanlı topraklarına gelen gezginlerin ve elçilerin kaleme aldıkları seyahatname veya raporların büyük etkisi bulunmaktadır. İlk dönemlerden beri Batı ülkelerinden Türkiye'ye din adamı, maceracı, antika kaçakçısı gibi pek çok yabancı gezgin gelmiştir. Ancak XIX. yüzyılın ortalarından itibaren, bir yandan ulaşım araçlarının gelişmesi, diğer yandan Batı etkisiyle Osmanlı Devleti'nin yabancılara karşı verdiği güvencenin bir sonucu olarak Batılı gezginlerin profilleri değişmeye başlamış, aralarında doktor, ilim adamı, devlet adamı, din adamı vs. gibi pek çok meslektan yabancı, Osmanlı topraklarına gelmeye başlamıştır. Osmanlı ülkesine gelen yabancı turistlerin XIX. yüzyılın ortalarına kadar daha çok karayolu ile gezilerini yaptıkları bu tarihlerden itibaren ise deniz yolculuğunu tercih etmeye başladıkları bilinmektedir. Bu dönemlerde gemi şirketlerinin düzenlediği gemi turları çok

ilgi görmekte idi. Nitekim 1844 yılında bir İngiliz şirketi, Malta, Atina, İstanbul, Beyrut ve İskenderiye'yi kapsayan ilk Akdeniz gemi turunu düzenlemiştir¹.

Bunun yanında çok büyük bir kısmı misyoner olan yabancı gezginlerin organize bir şekilde İstanbul'a ilk olarak gelişleri 1863 yılında açılan "*Sergi-i Umumi-i Osmanî*" açılışı sırasında olmuştur. Yine bilinen ilk organize iç turizm bu sergi sırasında başlamıştır. 1870 yılında İstanbul-Paris demiryolunun önem kazanması ve 1883'te Şark Ekspresi seferlerinin başlamasıyla, İstanbul'a daha çok sayıda ziyaretçi gelmesinin yolu açılmıştır. Sayıları gittikçe artan bu yabancı trafiğinin İstanbul'da konaklama ihtiyacı yanında, tarihi ve kültürel mekanları gezdirecek ve Türkiye'yi tanıttacak rehberlere de ihtiyaç duyulmuştur². Türkiye'ye gelen yabancılar gerek eski devirlerde gerekse XX. yüzyılın başlarında genellikle gayrimüslim rehberler eşliğinde dolaşmakta ve yine onların işlettikleri pansiyonlarda kalmakta idiler. Bu durum Batı'da eskiden beri var olagelen olumsuz Türk imajının daha da derinleşmesine sebep olmakta idi.

Bu bağlamda Türkiye'ye gelen yabancıların Türkçe bilmemelerinden dolayı Rum ya da Ermeni çevirmenlere bağımlı kalışları, bu tercümanların da gerek Türkçeye gerekse Avrupa dillerine tam olarak hakim olamamaları, kanaatimizce karşılıklı iletişimin arasında en büyük engel olmuştur. Aslında hem Osmanlı hem Batı cephesinden karşılıklı ilişkilerde doğru tanınmayı etkileyen çeşitli etkenler söz konusu idi. Türkiye'ye gelen gezginin ülkesinin Türkiye ile olan siyasi münasebetleri veya kendi ülkesinin iç ve dış siyasi durumu ile gezginin kültürel ve kişisel özellikleri gibi siyasi, sosyal ve

¹ Kevin ROBİNS, *İmaj Görmenin Kültür ve Politikası*, (çev. Nurçay Türkoğlu), Ayrıntı yayını, İstanbul 1999, s. 126.

² Bu yabancıların ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla 1895'te Pera Palas hizmete girmiş, XIX. yüzyılın son çeyreğinde Beyoğlu bir oteller merkezi olarak gelişmiştir. Mart 1895'de "*Dersaadet ve bilad-ı selase'de bulunan otel ve misafirhaneler hakkında talimat*" yayınlanmıştır. İlk turizm reklamı ise 1863'te "*Ceride-i Havadis*"te yayınlanmıştır. Reklamda "*Dersaadet ahalisinden Avrupa'nın başlıca şehirlerini görmek isteyen zevat için suhulet ve az masrafla seyr ü seyahat etmek üzere Beyoğlu'nda Mösyö Misiri tarafından bervech-i âti bir şirket akd ve tesis olunmuştur*" denilmektedir. Bu gazete ilanı ve 1923 yılında Cumhuriyetin ilanının hemen ardından İstanbul'da kurulan turizm acenteleri, İstanbul'dan yabancı ülkelere turist göndermeye yönelik olarak kurulmuş olmalarına rağmen yabancı ülkelere Türkiye'ye turist gelmesini de organize ettiği düşünülebilir. Bkz. Aylin DİKMEN, "Turizm", *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*, (yay. haz. Nuri Akbayır vd.), C. 7, Kültür Bakanlığı ve Tarih Vakfı ortak yayını, İstanbul 1994, s. 304; Keza bkz. Çelik GÜLERSOY, "Turizm Olgusunun Gelişimi", *Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi*, C. 9, (yay. haz. Mücteba Anđ vd.), İletişim yay., İstanbul 1983, s. 2557.

kültürel pek çok unsur doğru tanımada etken olabilmekte idi. Yine dönemin siyasi şartları, ihtiyaçları Batı'da Türk ve Türkiye imajının oluşmasına etki edebilmekte idi. Ancak biz konumuzu diğer etkenlerden ziyade Türkleri yanlış tanımada önemli bir etken olarak gördüğümüz yabancı dil bilmeme ve gayrimüslim tercümanlar üzerinde yoğunlaşacağız.

Türkler ile Avrupalılar arasında rehber ihtiyacının Osmanlı'nın gayrimüslim vatandaşları ile kapatılmaya çalışılması, Türkiye açısından telafisi imkansız veya düzeltilmesi çok uzun süreç alacak sorunların ortaya çıkmasına yol açmıştır. Kaldı ki şu anda bile özellikle Batı ile olan ilişkilerimizde bu olumsuz Türk imajı, siyasi ve kültürel ilişkileri olumsuz etkilemektedir. Esasen Osmanlı hariciyesinde önemli etkileri bulunan Rum, Yahudi ve Ermenilerden bazıları ne Türkçe'yi ne de Avrupa dillerini tam olarak bilmektedirler. Aynı zamanda bu kişiler ilgi alanları itibariyle de edebiyat, felsefe veya diğer alanlardan da hiç anlamamaktadırlar³.

Bu bağlamda şunu söyleyebiliriz ki azınlık tercümanlar yaşadıkları coğrafyanın kültürünü kendilerince bir takım çıkarlar doğrultusunda, Avrupa'dan gelenlere yanlış tanıtmakta ve bu yabancıları Türkiye konusunda negatif bir şekilde etkilemekteydiler. Tercümanlarla ilgili endişeler sadece XX. yüzyılda değil XIX. yüzyılda da söz konusu idi. Mesela XIX. yüzyılın ilk çeyreğinde Osmanlı ülkesinde bulunan Sir Adolphus Slade, Rum tercümanların Osmanlı tarihinde çirkin ve kuvvetli rollerine değinirken tercümanların tek kelime Türkçe bilmeyen elçilere anlamsız uzun raporlar verdiklerini, hatta Türkçe önemli eserlerin tercümesidir diye uydurma kitaplar sunduklarını, aslında bu kişilerden bazılarının Türkçeyi de pek iyi bilmediklerini ifade etmektedir⁴.

Burada belirtilmesi gereken önemli bir husus, özellikle XIX. yüzyılın sonlarından itibaren başta Ermeniler olmak üzere Batı ülkelerine göç eden gayrimüslim Osmanlı vatandaşları, misyonerlerin de etkisi ile Türkler aleyhinde son derece çirkin propagandalar yürütmekte, zaten geçmişten gelen olumsuz düşüncelerin üzerine tuz biber ekmekte idi. Öyle ki sonraki dönemlerde bile bu Ermeni, Rum ve bunların taraftarları, Türkler aleyhinde

³ C. Wells, Osmanlı idarecilerine Türkçe bilmeyen Avrupalı diplomatları ülkelere kabul etmemelerini tavsiye eder. Bkz. Hüseyin ÇELİK, *Türk Dostu, İngiliz Türkolog Charles Wells Hayatı-Eserleri ve Osmanlı Türkleri İle İlgili Düşünceleri*, Kültür Bakanlığı yayını, Ankara 1996, s. 22-23.

⁴ Adolphus SLADE, *Sir Adolphus Slade'in (Müşavir Paşa) Türkiye Seyahatnamesi ve Türk Donanması İle Yaptığı "Karadeniz" Seferi*, (çev. Ali Rıza Seyfioğlu), Genelkurmay IX. Şube Yayınları, Askeri Deniz Matbaası, [Ankara ?], 1945, s. 150-152.

propagandalar yapmaya devam etmiş, bu durum haliyle Batı ülkelerinin yönetimlerini ve kamuoylarını da etkilemiştir. Bu gibi gelişmelerin sonucu olarak, mesela 1927 yılında Newyork'a giden Türkiye'nin Washington Büyükelçisi Muhtar Bey, Ermeni fanatikler yüzünden oteline polis koruması altında bile girememiştir⁵.

Netice itibariyle çok çeşitli etkenlerin bir araya gelmesi ile Batı'da olumsuz bir Türk ve Türkiye imajı oluşmuştur. Ancak bu durumu düzeltme adına ve yabancılara Türkiye ve Türk milletini doğru tanıtmaya hususunda gayret gösterildiği de ifade edilmelidir. Mesela 1920 yılında Petersburg Sefareti Ateşemiliterliğinden emekli Binbaşı Enver Bey'in İstanbul'a gelen yabancı gezgin ve tüccarlar için "*Malumat Odası*" adı altında bir müessese kurulması için gayret gösterdiği anlaşılmaktadır⁶. Ancak bu konudaki çalışmaların daha sistemli olarak gerçekleştirilmesi Atatürk'ün direktifleri ve irşadı⁷ ile 1923 yılında kurulan "*Türk Seyyahin Cemiyeti*"nin çalışmaları ile mümkün olacaktır.

II) ATATÜRK'ÜN TÜRK SEYYAHİN CEMİYETİ'Nİ KURDURMASI ve CEMİYETİN FAALİYET ALANLARI

Atatürk, Cumhuriyetin ilanı aşamasında olumsuz Türk imajı ile ilgili meselenin farkında idi. O, Curtis Lafrance adlı bir Amerikalı çocuğun 28 Ekim 1923 tarihli mektubuna 27 Kasım 1923 tarihinde; "*Amerika'nın zeki ve çalışkan çocuklarına yegâne tavsiyem, Türkler hakkında her işittiklerine gerçek gözüyle bakmayıp görüşlerini mutlaka ilmî ve esaslı incelemelere dayandırmaya bilhassa önem vermeleridir*" şeklinde cevap vererek⁸, Batı'daki Türkiye ve Türk imajının olduğu gibi kabul edilmeyip, araştırılarak karar verilmesine ve gerçek Türk'ün kim olduğunun ortaya çıkarılmasına ne kadar önem verdiğini göstermiştir. Zaten çok zaman geçmeden Atatürk tarafından Türk tarihini ve dilini araştırmak ve dünyaya doğru tanıtmak için Türk Tarih ve Türk Dil Tetkik Cemiyetlerinin kurdurulacağı görülecektir.

⁵ Bkz. Bilal N. ŞİMŞİR, "Türk-Amerikan İlişkilerinin Yeniden Kurulması ve Ahmet Muhtar Bey'in Vaşington Büyükelçiliği", *Belleten*, C.XLI, S. 162, (Nisan 1977), s. 303.

⁶ *Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), Dahiliye Nezareti Asayiş Kalemi Belgeleri*, (DH.EUM.AYŞ.), nr. 41/39.

⁷ *Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu 30'uncu Yıl Dönümü, 5 Aralık 1923-1953*, Çituri Biraderle Basımevi, İstanbul [y-y]. s. 3.

⁸ Utkan KOCATÜRK, *Doğumundan Ölümüne Kadar Kaynakçılı Atatürk Günlüğü*, Atatürk Araştırma Merkezi yayını, Ankara 1999, s. 345.

Türk Seyyahin Cemiyeti, 29 Eylül 1923’de, Gazi Mustafa Kemal Paşa’nın talimatları üzerine, Avrupa’daki örnekleri gibi başta araştırmacı, tarihçi ve diplomat bir şahsiyet olan Reşit Saffet Atabinen olmak üzere, eski Kudüs Mutasarrıfı Cevdet Bey (Özoğul), Meclis-i Kebir Maarif azasından Mehmed Ziya Bey gibi bir grup aydın tarafından merkezi İstanbul’da olmak üzere kurulmuştur⁹. Kurum ilk önce “*Türk Seyyahin Cemiyeti*”, 1926 yılında “*Türkiye Turing Klubü*”, 1930 yılından itibaren ise “*Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu*” adlarını taşımıştır¹⁰. İlk nizamnamesi ise 5 Aralık 1923’de tasdik edilmiştir. Cevdet Bey’in cemiyette imzaya yetkili genel yazman olduğu da anlaşılmaktadır¹¹. Bu kurucuların dışında kurumun önde gelen isimleri arasında emekli Kurmay Albay Şükrü Ali Bey, hanedan damadı Osman Hamdi Bey ve eski şehremini Yusuf Razi (Bel) Bey gibi aydınlar da sayılabilir¹².

İfade edildiği üzere cemiyet 1923 senesi Eylül ayında kurulmuştur. Ancak ilk üç yıl boyunca aralıksız çalışarak bilgi toplamış ve Avrupa’daki örnek cemiyetlerin teşkilatlarını ve faaliyet tarzını öğrenerek bu işi becerebilmek için ihtiyaç duyulan incelemeyi bitirdikten sonra fiili alana ancak üçüncü sene yani 1926 yılında geçebilmiştir. Cemiyetin amacı büyük seyahatler tertip ederek İstanbul ile Bursa gibi önemli şehirlerdeki eserleri, Türkleri gerçek çehreleriyle ve faziletleriyle yabancılara ve yabancı memleketleri de Türk vatandaşlarına tanıtmaktır. Bunların yanında Türk milletinin iftihar vesilesi olan eski eser ve abidelerin korunması ve güzel görüntüleri bozan şeylerin düzeltilmesi ile ilgili çalışmalar hedefler arasındadır.

Nizamnamede bu konuda bilgi ve tecrübesi bulunan diğer vatandaşların da cemiyete katılabileceği ve İstanbul dışında da şube açılabileceği ifade edilmektedir. Cemiyet bu amaçları gerçekleştirmek için Avrupa, Asya, Afrika ve Amerika’dan Türkiye’ye büyük seyahatler tertip etmeyi ve adı geçen ülkelerdeki cemiyetler ile de irtibata geçmeyi planlamaktadır. Yine vapur ve trenle gezi programı yapan şirketlerle irtibata

⁹ *Türk Seyyahin Cemiyeti Nizamname-i Esasisi*, (TTK Kütüphanesi Kayıt No. 7510, Yer No. A/5506, 1339), s. 1-2, 8; “T.T.O.K. ve Çelik Gülersoy”, *Çelik Gülersoy Anısına*, Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu Yayını, İstanbul 2004, s. 18.

¹⁰ Çelik GÜLERSOY, “Reşit Saffet Atabinen’i Anma Toplantımız”, *Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu Belleteni*, 79-358, (1990), s. 3.

¹¹ *Türk Seyyahin Cemiyeti Nizamname-i Esasisi*, s. 1-2, 8. (Bkz. Ek-1).

¹² “Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu (TTOK)”, *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*, (yay. haz. Nuri Akbayır vd.), C. 7, Kültür Bakanlığı ve Tarih Vakfı ortak yayını, İstanbul 1994, s. 316-317; *Türk Seyyahin Cemiyeti Nizamname-i Esasisi*, s. 3.

geçerek Türkiye'nin de bu gezi programlarına alınmasını, ülkeyi tanıtıcı eserlerin gelen yabancıların dillerinde hazırlanmasını, eski eser ve binaların ziyareti sırasında konunun uzmanı kişilerin refakatinde ziyaretler yapılmasını hedeflemektedir¹³.

Bu dönemlerde devletin Türkiye'ye gelen seyyahlarla ilgili bir düzenlemesi bulunmamakta idi¹⁴. Cemiyetin ilk yaptığı işlerden birisi turistlerin Türkiye'ye gelince ilk temas ettikleri kayıkçılar, hamallar ve otomobilcilerin inzibatsız ve tarifesiz hallerini düzenlemek olmuştur. Rıhtıma çıkan bir yolcudan ve yolcu eşyasından ne alınıp ne verileceği belli değildi. Cemiyetin teşebbüs ve ricaları İstanbul Belediye başkanlığı tarafından göz önüne alınıp önce vapurlarla gelen turistler kayıkçıların rahatsızlık vermelerinden kurtarılarak bunların Şirket-i Hayriye ile Akay'ın muntazam küçük vapurları ile açıkta demirleyen vapurlardan alınmaları sağlanmıştır. Yolcu eşyası taşıyan hamallar, arabacılar için tarifeler yapılarak gümrüklere ve her tarafa asılmış ve hatta o zamanlar hamallar için bir üniforma ve başlık kabul olunarak yabancı memleketlerde olduğu gibi hamallara giydirilmiştir¹⁵.

Cemiyetin yine ilk ve en önemli uygulamalarından birisi de Batı'da olumsuz Türk imajının devamında önemli roller oynayan tercüman konusuna el atmak olmuştur. Bu dönemlerde tercümanlık tamamen Türklere düşman olan bazı Levantenler ve azınlıkların eline geçmiş bir durumda idi. Büsbütün bilgisiz olan bu tercümanlar beraber gezdikleri bütün yabancılara XIX. yüzyılın zihniyeti ve atmosferi içinde, İstanbul'un Bizans dönemine ait anıt ve binalarını anlatırken, Türk tarihi ve devlet aleyhine olur olmaz efsanelerle çok olumsuz bir rol oynamakta idiler. Mesela bu tercümanlarla ilgili olarak Fatih Sultan Mehmet'in, Ayasofya'ya yaralıları çiğneyerek at üzerinde girdiğine ve sütunlardan birinin tepesinde kendisinin kanlı el izinin görüldüğüne inanılırdı. Bu azınlık tercümanların, turistlere Boğazdaki balıkçı dalyanlarını uzaktan göstererek üstlerinde oturmakta olan gözetleyicileri, kazığa geçirilmiş bir Ermeni veya Rum olarak tanıttıkları bilinmektedir¹⁶.

¹³ *Türk Seyyahin Cemiyeti Nizamname-i Esasisi*, s. 2-8.

¹⁴ *Türkiye Turing Klübü Ne Yaptı, (1925-1935)*, Türkiye Turing Kulübü yayını No. 72, İstanbul [1936?], s. 5.

¹⁵ *Türkiye Turing Klübü Ne Yaptı, (1925-1935)*, s. 6.

¹⁶ *Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu, 1923-1973, T.T. ve O. K.'nun 50. Yılı*, Turing yayını, İstanbul 1973, s. 13.

Turing kurumu tarafından Cumhuriyetin ilk yıllarında Belediyeden alınan yetki ile bu tercümanlara bir kurs açılmış, cemiyetin arkeoloji uzmanları tarafından nazari ve tatbiki derslerle yeniden tercümanlar yetiştirilmiş, hak edenlere “*bröve*” verilmiş, bu tercümanların vazife ve ücretleri tespit edilmiş diğerlerinin ise yabancılarla teması yasak edilmiştir¹⁷. Böylece gerçek Türk ve Türkiye imajını Batı’da tanıtmaya adına ilk sistemli ve ciddi adımlar atılmıştır. Bizim araştırmamız açısından kurumun esas önemli olan çalışmalarından birincisi işte bu Türkiye’yi ve Türkleri dünyaya doğru tanıtmaya turist rehberleri ile ilgili ilk düzenlemeleri yapmasıdır. Yine kurum ilk yabancı dil kurslarının açılması ve ilk tercüman rehber sınavlarının yapılmasını da sağlayacaktır.

Yine Levantenlerin elinde kalmış olan turist seyahat acenteliklerinin de kurum ve İstanbul Belediyesinin ortaklaşa çalışmaları sayesinde milli ellere geçmesi sağlanmıştır. Cemiyet bu acentelerin başında daima tarafsız bir düzenleyici vaziyetinde kalmış ve bu acentelerin turizmin gelişmesi için söz konusu olan müracaatlarını, ait olduğu makamlara bildirerek aracılık etmiştir¹⁸. Kulübün bu iki başarısı o zamana kadar Türkiye aleyhine akıl almaz propagandalar yapan azınlıkların faaliyetlerine bir son vermesi ve bundan doğan ekonomik faydaların da Türk yurttaşlarının eline geçmesi gibi iki taraflı faydayı beraberinde getirmiştir. Bu faaliyetler yeni ve milli Türkiye Cumhuriyeti Devleti’nin ilk sosyo-ekonomik operasyonlarından birisi demektir. Böylece gayrimüslim azınlıkların elinde kalmış olan turizm acenteleri ve rehberlik hizmetlerine çeki düzen verilmiş, önemli ekonomik kaynaklar elde edilmiştir.

Bu çalışmaların yanında TTOK, Türkiye’nin ilk prospektüslerini, ilk afişlerini, ilk karayolu haritasını basmış, ilk turizm incelemelerini hazırlamış ve yayınlamış, turizm kongre ve konferansları düzenlemiş, devlet mekanizmasının, mevzuatın ve metotların, turizm ihtiyaçları ile yeni baştan düşünülmesi yolunu açmaya çalışılmıştır¹⁹. Kurumun Türk sosyal ve ekonomik yaşamına kattıkları dışında adı geçen bu ilk hizmetlerden herhangi birini yapması bile Türkiye’nin tanıtımını açısından son derece önemlidir.

¹⁷ *Türkiye’ye Bir Işıktı Turing 1977-1993 (1- Doğum ve Emekleme)*, Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu Yayını, İstanbul [1995], s. 8; Ç. GÜLERSOY, agm, s. 4; “Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu (TTOK)”, s. 317; *Türkiye Turing Klübü Ne Yaptı, (1925-1935)*, s. 6-7.

¹⁸ *Türkiye Turing Klübü Ne Yaptı, (1925-1935)*, s. 6-7.

¹⁹ *Türkiye’ye Bir Işıktı Turing 1977-1993 (1- Doğum ve Emekleme)*, s. 8; keza Ç. GÜLERSOY, agm, s. 6.

Türkiye'nin ve Türklerin yabancılara doğru tanıtılması adına cemiyet üyelerinin son derece gayretli faaliyetleri söz konusudur. Bunlardan birisi Türkiye'ye deniz yolu ile gelen yabancıların İstanbul'a yaklaştıkları sırada Türkiye hakkında bilgilendirilmeleridir. Bu yabancılara İstanbul'dan önce uğradıkları memleketlerin ahalisi tarafından düşmanlık veya rekabet yüzünden yapılan olumsuz propagandaların veya geçmiş dönemlerden gelen olumsuz düşüncelerin düzeltilmesi ve bunlara Türkiye ve Türkler hakkında doğru malumat verilmesi için kurumun önde gelen birkaç üyesi turist getiren vapurlara Çanakkale'den binerdi²⁰. Yabancılar İstanbul'a kadar İstanbul'un ve Türkiye'nin kültürel, tarihi ve doğal zenginlikleri hakkında toplu konferanslarla ve temaslarla aydınlatılmaya çalışılırdı²¹.

Bu çaba ve tanıtım faaliyeti, yabancıların en azından önyargısız veya daha az önyargılı olarak İstanbul'a ulaşmalarını sağlayacak ve Türkiye ve Türkler hakkında daha pozitif düşüncelere sebep olacaktır. Yine kurumun Türkiye'ye gelen yabancılar için bir pratik konuşma kitabı hazırlattığı ve günlük kullanımda sıkça karşılaşılan ifadelerin Türkçe, Fransızca, Almanca, İngilizce, İtalyanca ve İspanyolca karşılıklarının yazıldığı görülmektedir²². Bu çalışmalarıyla kurum iki tarafın birbirini tanıması ve karşılıklı ihtiyaçların giderilmesi anlamında sıcak iletişim sağlanmasının önemli bir örneğini vermiştir. Şüphesiz iletişim rahat olursa olumsuz düşünceler daha çabuk yok olabilecektir.

Türkiye'ye gelen yabancıların aldatılmaması ve Türklerin dürüst görüntüsünün zedelenmemesi için de bazı çabalar söz konusudur. Mesela yerli mallarının bazı kişiler tarafından fahiş fiyatlarla satılarak yabancıların aldatılmaması için, cemiyetin teşebbüsü ile İstanbul belediyesi tarafından Sandal Bedesteninde yalnız yerli mallara mahsus bir sergi açılmış ve burada satılan eşyaya sabit ve gerçek fiyatlar koydurularak seyyahların aldatılmamaları sağlanmaya çalışılmıştır. Yine tek başına veya grup halinde gelen seyyahlar arasında gazeteci, yazar, şair, milletvekili ve aydın gibi

²⁰ Esasen gezginlerin İstanbul'a gemi ile gelmeleri şehrin güzelliklerini görmeleri açısından son derece elverişli bir perspektif sunmaktadır. Karadan trenle gelenler kentin girişinin güzelliğini denizden gelenler kadar algılayamamakta idiler. Bu sebepten özellikle yabancıların gemi yolculuğunu tercih ettikleri anlaşılmaktadır. Geniş bilgi için Bkz Semra GERMANER-Zeynep İNANKUR, *Oryantalistlerin İstanbulu*, Türkiye İş Bankası yayını, İstanbul 2002, s. 59-60.

²¹ *Türkiye Turing Klübü Ne Yaptı, (1925-1935)*, s. 8; *Türkiye'ye Bir Işıktı Turing 1977-1993 (I- Doğum ve Emekleme)*, s. 8; "Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu (TTOK)", s. 317.

²² *Turistler İçin Konuşma Kitabı*, Turing Klübü yayını, İstanbul 1930, s. 1-71. Eserin giriş kapağı için bkz. Ek-2.

önemli şahıslar bulunduğu haber alındıkça Turing cemiyeti tarafından karşılanmış ve kendilerine ikramlarda bulunulmuştur. Yine yabancı ülkelerden yüksek okul veya üniversite öğrencileri Türkiye'ye geldikçe Darülfünun Emanetine haber verilmiş ve cemiyet zaman zaman bu kişilere ikramlarda bulunmuştur²³.

Seyyahların surlar üzerinden şehrin umumi manzaralarını görebilmeleri için Ayvansaray civarındaki en yüksek kısmına cemiyetin ricasıyla İstanbul belediyesi demirden bir merdiven yaptırmıştır. Kurum, seyyahlar tarafından ziyaret olunan camiler ve diğer eski eserlerde görülen eksiklikleri ve kusurları da göz önünde bulundurarak bunların iyileştirilmesi için ait oldukları makamlar nezdinde teşebbüste bulunmuş, bu husustaki teşebbüsler vakıflar nezdinde daima alaka ile karşılanmıştır. Ayrıca tarihi türbelerin müzelere bağlanmasına karar verilmiş, memleket içinde gezgincilik heveslerini uyandırmak için iç seyahatler de düzenlenmiştir.

Kurumun Türkiye'nin tanıtımı ve Türk imajının düzeltilmesi adına ülke içindeki çalışmaları yanında ülke dışında olumlu propagandaya da önem verdiğini ifade etmektedir. Yabancıları Türkiye'ye gelmeğe teşvik için acenteler ve konsolosluklar ve Turing ve otomobil kulüpleri, seyahat acenteleri, fahri temsilciler ve şubeler vasıtası ile prospektüsler, afişler Türkiye hakkında konferanslar, mecmualar, risaleler, takvimler, makaleler, prospektüs yapmak isteyenlere memleketin güzelliklerini, abidelerini, eski eserlerini gösteren fotoğraflar göndermiştir. Ayrıca Türkiye'de seyahat şartlarını ve faydalı bilgileri içeren el ilanları ve sirkülerler gönderilmiş, uluslararası bir çok sergilere propaganda afişleri, yayımlar ve memleketin fotoğraflarını göndermek sureti ile iştirak edilmiştir. Uluslararası turizm ve otomobil sporu teşekküllerinin senelik kongrelerinde veya idare meclisleri toplantılarında da bulunulmuştur.

Turing'e bağlı olarak İstanbul'da kurulan çeşitli komiteler ve Avrupa'nın bazı memleketlerinde teşkil edilen dış komiteler vasıtası ile memleket hakkında propaganda yapılmış ve dış memleketlerde Türkiye'ye dair bir çok konferanslar verilmiştir. Turizm ve otomobil sporları bakımından dünyanın en mühim teşekkülleri olan "*Uluslararası Turizm Birliği*" (Alliance Internationale de Tourisme) ile "*Uluslararası Tanınmış Otomobil Kulüpleri Birliği*" (Association Internationale des Automobile-Clubs Reconnus), "*Uluslararası Turistik Propaganda Birliği*" (Association Internationale des Organes de Propagande Touristique) ve Merkezi Turizm

²³ *Türkiye Turing Klübü Ne Yaptı, (1925-1935)*, s. 12-13.

Meclislerinin idare meclislerine iştirak edilmiş ve kurum bu çalışmaları ile Türkiye'nin turizm açısından menfaatini müdafaa edebilecek ve bu alanda gerçekleşecek yeniliklerden zamanı zamanına haberdar olacak bir konuma gelmiştir²⁴.

Çeşitli senelerde yabancı memleketlere giden bazı talebe kafilelerine oradaki Turing kulüpleri aracılığıyla yardımcı olunmuştur. Yine Türkiye'nin eski eserlerini ve güzel manzaralarını gösteren büyük boyda fotoğraflar, afişler ve diğer turizm malzemesi 1932 senesi ilkbaharında açılan Milano ve Paris Sergilerinde sergilenmiştir. Prağ'da toplanan "*Uluslararası Turizm Birliği*" senelik kongresine ve bundan sonra Peşte'de toplanan "*Uluslararası Merkezi Turizm Meclisinin*" senelik kongresine katılmış ve Peşte'de bu münasebetle bir Türk-Macar Turizm komitesi, İtalya'da bir Türk-İtalyan Turizm Heyeti kurulmuş, Viyana, Milano, Roma, Floransa ve Bükreş'te Türkiye'de turizm ve Türkiye'nin tanıtımı ile ilgili konferanslar verilmiştir.

Nis'te Türk-Fransız Komitesi kurulmuş, bu komite Nis'te Mart'ın 14'ünden 21'ine kadar devam eden bir Türk Haftası düzenlemiş ve bu hafta süresince Türk eserleri ve Kızılay işlemleri ile Türk ressamlarının resimleri sergilenmiş ve parlak bir müsamere de verilmiştir. Yine aynı dönemde Nis'te açılan "*Turizm Konferansı*" ile "*Uluslararası Turizm Merkezi Meclisi*" kongresine, Kopenhag'da toplanmış "*Uluslararası Turizm Birliği*" senelik kongresine, Sen Rafael'de açılan Turizm Sergisine iştirak edilmiştir. Atina ve Sofya'ya giden Darülfünun ve Ticaret mektebi öğrencilerine ve diğer Türk Sporcularına mahalli teşkilatlar tarafından bir çok kolaylık gösterilmiştir.

Cemiyetin bu türden çalışmaları 1933 senesinde de devam etmiştir. Mesela Bükreş'te Romanya Kralının himayesinde toplanan "*Balkan Turizm Federasyonu*" kongresine iştirak edilmiş, Sofya'da Türk-Bulgar, Atina'da Türk-Yunan ve Romanya'da Türk-Romen Komiteleri kurulmuştur. 1934 senesinde de ilk defa olarak düzenlenen Peşte seyahati çok başarılı olmuştur. Lahay'de, Roma'da, Paris'te, Londra'da toplanan Turizm Kongrelerine cemiyet üyeleri katılarak, Türkiye'nin tanıtımı ile ilgili önemli faaliyetler gerçekleştirmiştir. Bu çalışmaların yanında Türkiye Cumhuriyeti'nin son on sene zarfında çeşitli alanlarda meydana getirdiği gelişmeyi gösteren ve Anadolu Ajansı tarafından Fransızca olarak bastırılan eser, bazı yabancı basın yayın kuruluşlarına ve Türkiye'nin gelişmesi hakkında eser yazmak isteyenler ile bazı seyyahlara dağıtılmıştır²⁵.

²⁴ *Türkiye Turing Klübü Ne Yaptı, (1925-1935)*, s. 18-20.

²⁵ *Türkiye Turing Klübü Ne Yaptı, (1925-1935)*, s. 23-24.

Turing kurumu 1923-1939 yılları arasında alanında Türkiye’de önemli bir boşluğu doldurmuş ve gerçek bir ihtiyaca cevap vermiş, uzun yıllar turizm, kültür ve teknik alanlarda bir devlet organı gibi görev yapmış ve o tarihe kadar başıboş kalmış bir çok konuya resmiyet kazandırmıştır. Cemiyetin yayınladığı seyahat ve propaganda eserleri arasında Turing kulübü mecmuası, Yalova kaplıcaları hakkında prospektüs, Türkiye’ye gelenlere polis muamelesine dair muhtıra, renkli yeni afişler, Uluslararası Turizm Kongresi münasebeti ile hatıra pulları, Ankara, İstanbul ve Bursa hakkında Almanca prospektüsler sayılabilir. Ayrıca Amerikan film şirketi Fox ile bir anlaşma yapılarak 1930 senesinde Ankara ve İstanbul manzaralarından oluşan film şeritlerinin Avrupa’da gösterilmesi temin edilmiştir. Yine aynı dönemde Avrupa’ya kartpostal ve fotoğraflar gönderilmiştir²⁶.

Turing kurumu 1930 yılında çıkarmaya başladığı TTOK Belleteni günümüze kadar varlığını devam ettiren en uzun soluklu dergilerden birisidir. Dergi turizme yönelik rehber niteliğinde yayınlarla yola çıkmış, daha sonra ise bilimsel nitelikli bir dergiye dönüşmüştür. Yine basında çıkan tarih ve arkeoloji ile ilgili bilgileri aktarmak yoluyla derli toplu ve değerli bir başvuru kaynağı olmuştur²⁷. Dergide Türkiye’nin turizm potansiyeli ile ilgili yayınlar yapılmış ve restorasyonu yapılan tarihi eserler tanıtılmıştır.

Türkiye Turing ve Otomobil Kulübü, 1925 ile 1935 yılları arasında yalnız 3 memur, 600 aza ve Hükümetin ve İstanbul Belediyesinin verdiği senelik toplam 5.000 lira tahsisatla, 5 kanun ve 38 kararname ile talimatnamenin çıkmasını sağlamış, 5 uluslararası turizm kurumuna bağlanılmış, 17 uluslararası kongreye iştirak edilmiş, Türkiye hakkında 54 konferans verilmiş, 100 kadar tercüman yetiştirilmiş, 500 defa idare heyeti toplanmış, 2.000 kadar önemli yabancı gezgin ağırlamış, yine Türkiye’nin tanıtımı için 30.000 kadar mektup, 28.000 (14 modelde) resimli büyük afiş ve 315.000 prospektüs ve risale bastırılıp dünyaya dağıtılmıştır²⁸. Aynı dönemde Türkiye’nin tanıtımı adına yurt dışında hazırlatılan bu tür afiş, risale, takvim vb.nin gümrük vergisinden muaf tutulduğu anlaşılmaktadır²⁹. Mesela cemiyetin 1930 yılındaki gelirleri Belediyenin, Hükümetin verdikleri ve azaların üyelik bedelleri vs. 16.839,41 lira olup bununun 12.704,11 lirası

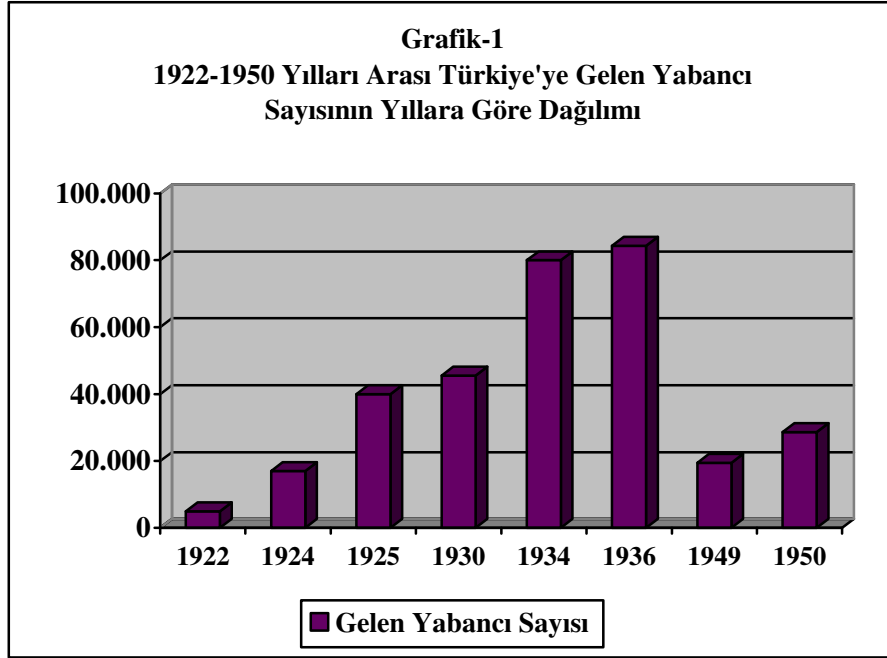
²⁶ *Türkiye Turing Klübü’nün 1930 Senesi Rapor ve Bilançosu*, Türkiye Turing Kulübü yayını, İstanbul 1931, s. 10-11.

²⁷ “Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu (TTOK)”, s. 317.

²⁸ *Türkiye Turing Klübü Ne Yaptı, (1925-1935)*, s. 26.

harcanmış ve 4.135 lira 30 kuruş 1931 senesine devredilmiştir³⁰.

Bu yıllarda İstanbul ve Türkiye'ye gelen yabancı sayısı kaynaklarda 1922'de 5.000, 1924 yılında 17.000, 1925 yılında 40.000, 1930'da 45.500, 1934'de 80.000, 1936'da 84.373 gösterilmektedir. II. Dünya Savaşı yıllarında ise genel olarak Avrupa'daki olumsuz gelişmelerin de etkisiyle yabancı turist trafiği ve turizmin yavaşladığı bir seyir izlenmektedir. Savaşı takip eden yıllarda Türkiye'ye gelen yabancı sayısında ciddi bir azalma söz konusudur. Mesela 1949'da ülkeye gelen yabancı sayısı 19.500 ve 1950'de 28.625 adet olarak kaydedilmektedir³¹. Bu yabancı sayısını grafikte görmek daha uygun olacaktır (Bkz. Grafik-1).

Grafikte de görüleceği üzere 1922'de 5.000 seyyah adedinin 1934'de 80.000'e ve 1936'da 84.373'e çıkmasında Turing cemiyetinin önemli katkıları bulunmaktadır. 1925-35 seneleri içinde Türkiye'ye, toplam 430.000

²⁹ *Düstur*, 3. Tertip, (Teşrinisani 1933-Teşrinisani 1934), C. 15, Başvekalet Matbaası, Ankara 1934, s. 116.

³⁰ *Türkiye Turing Klübü'nün 1930 Senesi Rapor ve Bilançosu*, s. 8.

³¹ Arslan YÜZGÜN, "Türkiye Turizminin Boyutları", *Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi*, C. 9, (yay. haz. Mücteba Anğ vd.), İletişim yay., İstanbul 1983, s. 2566.

yabancı gezgin gelerek, vergi ve masraf olarak, Hükümetçe resmen kabul edilen esas üzerine, yuvarlak hesapla Türkiye'ye en aşağı 50.000.000 Türk Lirası bırakması sağlanmıştır³². Tabii cemiyetin katkısını sadece Türkiye'ye gelen yabancı sayısının artırılması ve ülkeye ekonomik katkı sağlanması olarak değerlendirmemek gerekmektedir. Bunlar kadar hatta bu kazançlardan daha önemli olan şey Türklerin ve Türkiye'nin doğru bir şekilde Batılılara tanıtılmaya çalışılmasıdır. Bu çalışmalar sonucunda Avrupa'da var olan olumsuz Türk ve Türkiye imajının yerine daha pozitif ve olumlu bir Türk ve Türkiye imajı oluşturulması çalışmalarına önemli bir adım olmuştur. Dolayısıyla bu durum ekonomik veya kültürel kazançların yanında uzun vadede siyasi yönden de bir kazanç dönüşecektir.

III) ATATÜRK'ÜN TÜRK SEYYAHİN CEMİYETİ'NE DESTEKLERİ

Türk Seyyahin Cemiyeti 1923 yılında ulusal ve amatör bir turizm kuruluşu olarak kurulmuş olup üyeleri bireysel ve gönüllü olarak bu hizmeti vermeye başlamışlardır. İlk kurulduğunda Galata'da Voyvoda Caddesinde Adalet Hanında, iki odada iki memurla kısıtlı imkanlarla çalışan bu kurum³³, dönemin zor şartlarına rağmen dünyayı çok iyi tanıyan oldukça az sayıdaki üyesi ve büyük Gazi Mustafa Kemal Paşa'nın maddi ve manevi destekleri ile bir çok zor işin üstesinden gelmeyi başarmıştır. Faaliyetlerini yukarıdaki çerçeveden sürdüren kurumun, özellikle 1930 yılından itibaren Atatürk'ün 1938 yılında vefatına kadar ya da II. Dünya Savaşının çıktığı 1939 yılına kadar tabiri caizse altın çağını yaşadığını söyleyebiliriz. Turing kurumunun kurucu başkanı R. S. Atabinen ile Atatürk'ün 1930-1938 yılları arasında ilişkileri son derece iyidir³⁴.

Cemiyet için 1930 senesi bir anlamda altın çağının başladığı yıldır. Atatürk'ün kuruma ilk desteklerden birisi 2 Nisan 1930 tarihinde Bakanlar Kurulunun 9069 sayılı kararıyla kamu yararına çalışan bir kurum olarak

³² *Türkiye Turing Klübü Ne Yaptı, (1925-1935)*, s. 26.

³³ *Türk Seyyahin Cemiyeti Nizamname-i Esasisi*, s. 3; "Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu (TTOK)", s. 316-317.

³⁴ Atatürk, büyük Nutkun Fransızca'ya çevrilmesi görevini Reşit Saffet Atabinen'e emanet etmiştir. Bkz. *Türkiye'ye Bir Işıktı Turing 1977-1993 (I- Doğum ve Emekleme)*, s. 9; Nitekim R. S. Atabinen, III. ve IV. dönemlerde (1927 ve 1931 yıllarında) Kocaeli milletvekili olarak TBMM'de görev yapmıştır. Bkz. Kazım ÖZTÜRK, *Türk Parlamento Tarihi, TBMM III. Dönem 1927-1931*, III. Cilt, TBMM Vakfı yay. No. 10, Ankara 1993, s. 400-403; Fahri ÇOKER, *Türk Parlamento Tarihi, TBMM IV. Dönem 1931-1934*, II. Cilt, TBMM Vakfı yay. No. 12, Ankara 1993, s. 372.

kabul edilmesi olmuştur³⁵. Cemiyetin bu dönemdeki faaliyet raporunda “*Ulu Gazimiz’le Hükümet-i Cumhuriyetimizin lutfu müzaheret ve muaveneti sayesinde vatan için faydeli olmak gayesine doğru 1930 senesinde mühim bir adım*” atıldığı ve cemiyetin çalışmalarının takdir edildiği ifade edilmektedir³⁶. Bu durumun kabul edilmesi son derece önemli görülmektedir. Çünkü Cumhuriyetin ilk yıllarında Hükümet tarafından Türkiye İdman Cemiyetleri İttifakının “*kamu yararı gözetilen dernek*” sayılarak 1924 yılı olimpiyatlarına katılmak için 17.000 lira ödenek ayrılması ve Askeri Spor Örgütünü düzenleyen iki kararname dışında Bakanlar Kurulunun bir de Türkiye Turing Kulübü’nü kamu yararına çalışan cemiyet sayması³⁷, bunun dışında başka bir cemiyete bu ayrıcalığın verilmemesi Atatürk’ün bu konuya ne kadar önem verdiğini gösteren önemli bir kanıttır.

Aynı dönemde gümrük mevzuatı düzenlenerek TBMM’nce triptik (carnet de passage-gümrüklerden geçiş karnesi veya belgesi) yetkisi, trafik mevzuatı ile de özel yetkiler ve görevler cemiyete verilmiştir. O tarihe kadar giriş gümrüğüne para yatırıp çıkışta almak esasına dayalı giriş usulü terk edilerek turist otomobilleri için kurumun dış kulüplere kefalet belgesi alan, hem kurumun vereceği hem de onun kefil olacağı dış kulüpleri triptik belgesi sistemine geçilmiştir. Turistlere ait araçlar için teminat olarak Türkiye Turing Kulübü’nün triptiğinin kabulüne dair 1 Mayıs 1930 tarihinde 1605 sayılı kanun kabul edilmiştir³⁸. Bu tarihlerde Turing’e üye olan ve Ankara merkez heyeti arasında 26 milletvekili bulunmaktadır. Bu yetkinin Turing kurumuna verilmesinde bu milletvekili üyelerinin de etkisi bulunmuş olmalıdır³⁹. Bu dönemde böyle bir kuruluşta milletvekillerinin görev alması, Atatürk döneminde diğer bir çok alanda olduğu gibi Türkiye’yi tanıtmaya alanında da önemli çabaların sergilendiğini gösterebilir.

³⁵ *Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi (BCA), (Fon Kodu:/Yer No:) 30.18.1.2/ 9.17.19; Bu konudaki kanun 15 Temmuz 1930 tarihinde Resmi gazetede yayınlanmıştır. Bkz. T.C. Resmi Gazete, Sayı 1546, Karar No: 9069, 15 Temmuz 1930, s. 9213.*

³⁶ *Türkiye Turing ve Otomobil Klübü’nün İstanbul Vilâyetinin 23 Mart 1931 Tarihli ve 299 Numaralı İlmühaber ile Musaddak, Tadil Olunmuş Nizamnamesi, İstanbul [1931]. s. 3.*

³⁷ Bu konuda geniş bilgi için bkz. Kurthan FİŞEK, *Devlet Politikası ve Toplumsal Yapıyla İlişkileri Açısından Spor Yönetimi, Dünyada-Türkiye’de*, A.Ü. S.B.F. yayını No. 445, Ankara 1980, s. 316.

³⁸ *Düstur, 3. Tertip, (14 Teşrinisani 1929-15 Teşrinisani 1930), C. 11, Başvekalet Müdevvenat Matbaası, Ankara 1930, s. 382; sonraki dönemlerde de triptik yetkisi ile ilgili ilave düzenlemeler yapılmıştır. Mesela 1605 sayılı kanunun I. maddesinin değiştirilmesi ile ilgili (2608 sayılı kanun) bkz. *Düstur, 3. Tertip, (Teşrinisani 1934-Teşrinisani 1935), C. 16, Başvekalet Matbaası, Ankara 1935, s. 56; keza sonraki dönemlerde yeni muafiyetlerle ilgili bkz. *Düstur, 3. Tertip, (Teşrinisani 1936-Teşrinisani 1937), C. 18, Başvekalet Matbaası, Ankara 1937, s. 504-507.***

³⁹ *Türkiye Turing Klübü’nün 1930 Senesi Rapor ve Bilançosu, s. 3, 13.*

Yine bu dönemde uluslararası otomobillerin seyrüseferini düzenleyen 1926 Paris Antlaşması da Türk Hükümetince kabul olunmuş ve uluslararası ehliyetleri düzenleme yetkisi de 1930 yılında Turing cemiyetine verilmiştir⁴⁰. TBMM'nce triptik yetkisi verilmesi ve kurumun katıldığı uluslararası toplantılarda aldığı kararları uygulaması için ilk nizamnamesinin genişletilerek değiştirilmesi zarureti doğmuştur. 1931 yılındaki nizamname Hükümetçe 23 Mart 1931 tarihli ve 299 numaralı ilmühaberle onaylanarak yürürlüğe girmiştir⁴¹.

Yukarıdaki gelişmelerin dışında bu tarihlerde kurumun teşebbüsleri ve çalışmaları neticesinde otomobil sporlarının gelişmesi için kısa ve eğlencelik denebilecek otomobil yarışları da yapılmıştır⁴². Kurumun öncülüğünde ilk otomobil yarışı cemiyetin kurulmasından 4 yıl sonra 1927'de İstanbul Veliefendi çayırında yapılmış ve 15 tur olarak yapılan yarışa 30 otomobil katılmış ve yarışı Suphi Bey adındaki bir katılımcı kazanmıştır. Türkiye'de otomobil sporu denilince akla ilk gelen isimlerden biri olan Reşat Sarioğulları'nın anılarına göre de Türkiye'de ilk organize otomobil yarışı 1931 yılında İstinye-Maslak yolunda yapılmıştır.

Bu yarışlara Gazi Mustafa Kemal Paşa'nın da gelip sporcuları kutladığı ve Türk gençliğinin yüksek teknoloji isteyen bu spora eğilmesini istediği ifade edilmektedir. Ayrıca yine İçişleri Bakanı Şükrü Kaya, İstanbul Komutanı Şükrü Naili Paşa, Vali Muhittin Üstündağ, Trafik Müdürü Faik Bey de yarışları izlemeye gelmişlerdir⁴³. Böylesine üst düzey devlet erkanının böyle bir yarışa katılması son derece önemlidir. Bu olay sadece bir otomobil yarışının izlemesi olarak değerlendirilmemeli, Türkiye ve Türk imajının düzeltilmek ve Turizmi geliştirmek için çalışan Turing cemiyetine destek olarak algılanmalıdır.

Atatürk, Türk ve Türkiye'nin imajının düzeltilmesi hususunda oldukça hassastı. Bu meselenin aynı zamanda ekonomik boyutları da söz konusu idi. Bu sebepten 3 Nisan 1930 tarihinde İstanbul basınına Turing kurumunu himayesine aldığını da duyurur⁴⁴. Kurumun 1923 yılında kuruluşundan beri çok başarılı geçen çalışmalarını taçlandıran olay, yeni üye olunan "*Uluslararası Turizm Birliğinin (AİT)*" İstanbul'da toplanmasının sağlanması ve bu amaçla Dolmabahçe Sarayının tarihinde ilk kez Atatürk'ün

⁴⁰ *Türkiye Turing ve Otomobil Klübü'nün Tadil Olunmuş Nizamnamesi*, s. 13; *Türkiye'ye Bir Işıktı Turing 1977-1993 (1- Doğun ve Emekleme)*, s. 8-9; [y-y], "Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu (TTOK)", s. 317.

⁴¹ *Türkiye Turing Klübü'nün 1930 Senesi Rapor ve Bilançosu*, s. 9.

⁴² *Türkiye Turing Klübü Ne Yaptı, (1925-1935)*, s. 15; *Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu 30'uncu Yıl Dönümü*, s. 7.

⁴³ Doğan YILDIZ, *Çağlarboyu Türkler'de Spor*, Telebasım yayını, İstanbul 2002, s. 465-466.

⁴⁴ "T.T.O.K. ve Çelik Gülersoy", s. 19.

yüksek himaye ve müsaadeleri ile 31 Mayıs 1930 tarihinde turizme ve Türkiye'nin tanıtımına açılmasıdır. Atatürk'ün tebriki ve taltifi ile açılan bu kongre⁴⁵, o günkü adıyla “*Uluslararası Turing Merkez Meclisi*”nin yedinci genel kurulu mahiyetinde idi. Kongreyi İçişleri Bakanı Şükrü Kaya açmış ve Türkiye'nin turizm anlayışını ve politikasını açıklamıştır⁴⁶. Kurum bu kongrenin dünyada yedi milyonu aşkın üyesi olan bütün dünya Turing kulüplerine gönderdiği sirkülerde Türk İnkılâbı'nın ne derecede kapsamlı olduğunu anlattıktan sonra, Türkiye'nin Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ün idaresi altında dev adımlar ile ilerlemekte olduğunu ve seyahati güçleştiren bütün engelleri birer birer kaldırdığını bildirmiştir⁴⁷.

Bu olayda Turing cemiyetinin gayretleri takdire şayandır. Ancak Dolmabahçe Sarayını tören için açtıran, büyük Atatürk'tür. Dünyadaki siyasi ve ekonomik bunalımların sebep olduğu olumsuz bir ortamda Türkiye Cumhuriyeti'nin Cumhurbaşkanı olan Mustafa Kemal Atatürk'ün Turing cemiyetine destek olması oldukça anlamlıdır. Bu durum Atatürk'ün Türkiye'nin tanıtımı ve Türk imajının düzeltilmesindeki hassasiyeti göstermesi bakımından son derece önemlidir. Ayrıca tahlisiye idaresinin 1932 yılı bütçesinin II. maddesine konulan tahsisattan artan 4.000 liradan 2.000 lirası “*memleket için hayırlı işler yapan*” Turing Kulübe, 500 lirası Motor ve Elektrik Mektebi Müdürlüğü'ne ve 1.500 lirası Himaye-i Etfal Cemiyeti'ne verilmesi İktisat Vekaletinin yazısı ile 15.12.1932 tarihinde Bakanlar Kurulu tarafından kabul edilmiştir⁴⁸.

2. Dünya savaşı yıllarında ise kurumun faaliyetleri tam anlamı ile tatilindedir⁴⁹. Ancak yukarıda ifade ettiğimiz üzere Atatürk'ün kurum üzerindeki himayesinin uzun süre devam ettiği görülecektir. Hatta kendisinin ebediyete intikalinden sonra bile Reşit Saffet Atabinen'in ve Turing kulübünün Atatürk'ten kaynaklanan prestijinin sürdüğü anlaşılmaktadır. Bizzat Celal Bayar ve Adnan Menderes bu durumun tanığıdır. Onun için yeni iktidar Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu'na dokunmaz. Reşit Saffet Atabinen'in 1965 yılında vefatından sonra kurum yoluna uzun süre Çelik Gülersoy ile devam edecektir⁵⁰.

⁴⁵ BCA, 30.10/80.526.6, s. 1.

⁴⁶ Bkz. BCA, 30.10/229.543.14.

⁴⁷ *Türkiye Turing Klübü Ne Yaptı, (1925-1935)*, s. 20; *Türkiye Turing Klübü'nün 1930 Senesi Rapor ve Bilançosu*, s. 11; kongrenin açılması ile ilgili Ertuğrul Zekai ÖKTE, *Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ün Yurtiçi Gezileri (1923-1931)*, Tarihi Araştırmalar Vakfı yayını, İstanbul 2000, s. 619.

⁴⁸ BCA, 30.18.1.2/32.74.18.

⁴⁹ “T.T.O.K. ve Çelik Gülersoy”, s. 18-19; Bkz. *Türkiye'ye Bir Işıktı Turing 1977-1993 (2- Savaş Dönemi, 1940-1949)*, s. 10.

⁵⁰ Geniş bilgi için Bkz. *Türkiye'ye Bir Işıktı Turing 1977-1993 (3- Gelişmeleri Seyreden Kurum 1950-1965)*, s. 11 vd.

SONUÇ

Türkler ve Batılılar arasında karşılıklı tanışmanın en önemli engellerinden birisi kanaatimizce yabancı dil bilmemektir. Bu konuda asıl felaket ise iki kültür arasındaki tercümanlığın iki milleti de hiç sevmeyen Levantenlere ve gayrimüslim azınlığa bırakılmasıdır. Türklerin ve Türkiye'nin yanlış tanınmasında siyasi, sosyal ve kültürel etkenlerin yanına azınlık tercümanların kötü niyetleri de eklenince kökleri oldukça eskiye dayanan Batı'daki olumsuz Türk imajı iyice derinleşmekte, bu durum siyasi, sosyal ve ekonomik alanda da olumsuz sonuçları beraberinde getirmekte idi.

Esasen yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti Devleti'ne büyük ekonomik getiri sağlayacak turizm gibi bir sektör de bu tür tanıtım ve imajlara bağlı idi. Atatürk daha Cumhuriyetin ilanı döneminde bu hayati konunun farkındadır. Bu sebeple Atatürk tarafından bir cemiyetinin kurulması talimatı verilmiş ve Türk Seyyahin Cemiyeti, 29 Eylül 1923'de bir grup aydın tarafından Avrupa'daki örnekleri gibi kurulmuştur. Böylece bu kurum tarafından temelleri oldukça eskiye giden Batı'daki olumsuz Türk ve Türkiye imajının düzeltilmesi hususunda çok önemli roller üstlenilmiştir.

Her alanda olduğu gibi Cumhuriyetin ilk yıllarında Türk ve Türkiye imajının düzeltilmesi yine büyük Atatürk'ün ilgisi ve desteği ile mümkün olmuştur. Hatta Atatürk'ün vefatından sonra bile Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu'nun başkanı Reşit Saffet Atabinen, onun prestijini ve himayesini üstünde hissetmiştir. Adı geçen kurum yeni Türkiye Cumhuriyeti Devleti'ndeki önemli bir boşluğu doldurmuş ve gerçek bir ihtiyaca cevap vererek uzun yıllar turizm, kültür ve teknik alanlarında, bir devlet organı gibi görev yapmıştır. Turing cemiyeti ilk olarak İstanbul'a gelen yabancı gezginlerin ihtiyaçlarına cevap vermeye çalışmış ve tercüman konusuna el atmıştır. Azınlıkların elinde olan bu mesleğe bir çeki düzen verilmiş, belediyeden alınan yetki ile tercümanlara cemiyetin arkeoloji uzmanları tarafından kurslar açılmıştır. Hak edenlere "*bröve*" verilmiş, diğerleri ise tasfiye edilmiştir. Türkiye'yi ve Türkleri dünyaya doğru tanıtacak turist rehberleri ile ilgili ilk düzenlemeler gerçekleştirilmiş, ilk yabancı dil kursları açılmış ve ilk tercüman rehber sınavları yapılmıştır. Hatta kurumun önde gelen birkaç üyesi, turist getiren gemilere Çanakkale'den binerek İstanbul'a kadar konferanslarla ve temaslarla onları Türkiye ve Türkler hakkında bilgilendirmeye ve aydınlatmaya çalışmışlardır.

Cemiyetin bu çalışmaları ile o zamana kadar büyük ekonomik çıkarlar elde eden gayrimüslimlerin olumsuz propaganda faaliyetlerine bir son

verilmesi ve bundan doğan ekonomik faydaların da Türk vatandaşlarının eline geçmesi gibi iki taraflı faydayı beraberinde getirmiştir. Esasen bu faaliyetler yeni ve milli Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin ilk sosyo-ekonomik operasyonlarından birisi demektir. Böylece gayrimüslim azınlıkların elindeki önemli ekonomik kaynaklar millileştirilmiş olmakta idi.

Bu çalışmaların yanında kurum tarafından tanıtım adına Türkiye'nin ilk prospektüsleri, ilk afişleri, ilk karayolu haritaları basılmış, ilk turizm incelemeleri yazılmış ve yayınlanmış, turizm kongre ve konferansları düzenlenmiş, devlet mekanizmasının, mevzuatın ve metotların, turizm ihtiyaçları ile yeni baştan düşünülmesinin yolu açılmaya çalışılmıştır. Yine Amerikan film şirketi Fox ile bir anlaşma yapılarak 1930 senesinde Ankara ve İstanbul manzaralarından oluşan film şeritlerinin Avrupa'da gösterilmesi temin edilmiştir. Yine aynı dönemde Avrupa'ya kartpostal ve fotoğraflar da gönderilmiştir.

Bu faaliyetler sırasında Atatürk'ün destek ve himayesi ile cemiyet 1930 yılında kamu yararına çalışan bir kurum olarak kabul edilmiş, aynı yıl gümrük mevzuatında yapılan bir düzenleme ile kuruma bazı yetkiler ile uluslararası ehliyet verme yetkisi tanınmıştır. Böylelikle kurum, 1923'lerden itibaren Türk imajı ve Türkiye'nin tanıtımına büyük katkılar sağlamış, geçmişten gelen olumsuz Türk ve Türkiye imajı düzeltilmeye çalışmıştır.

Yine 31 Mayıs 1930 tarihinde Dolmabahçe Sarayı tarihinde ilk kez Atatürk'ün yüksek himaye ve müsaadeleri ile turizme ve Türkiye'nin tanıtımına açılmıştır. Kurum bu kongrenin dünyada yedi milyonu aşkın üyesi olan bütün dünya Turing kulüplerine gönderdiği sirkülerde Türk inkılabının ne derecede kapsamlı olduğunu anlattıktan sonra, Türkiye'nin Atatürk'ün idaresi altında dev adımlar ile ilerlemekte olduğunu ve seyahati güçleştiren bütün engelleri birer birer kaldırdığını bildirmiştir.

Yüce önder Mustafa Kemal Atatürk, hem kuruluş aşamasında hem de sonraki dönemlerde adı geçen kurumu koruyup himayesine almış ve destekleri sayesinde Türkiye'nin tanıtımı ve turizmle ilgili bir çok önemli adım atılmıştır. Son söz olarak şunu söylemek isterim ki o günün şartlarında bile böyle kapsamlı ve özel bir tanıtım çalışmasının gerçekleşmesi ve buna yönelik kurumların oluşturulması bize Mustafa Kemal Atatürk'ün geniş vizyonlu ve çok yönlü bir lider olduğunu göstermesi bakımından son derece önemlidir.

KAYNAKLAR

Arşiv Belgeleri, Nizamname ve Raporlar

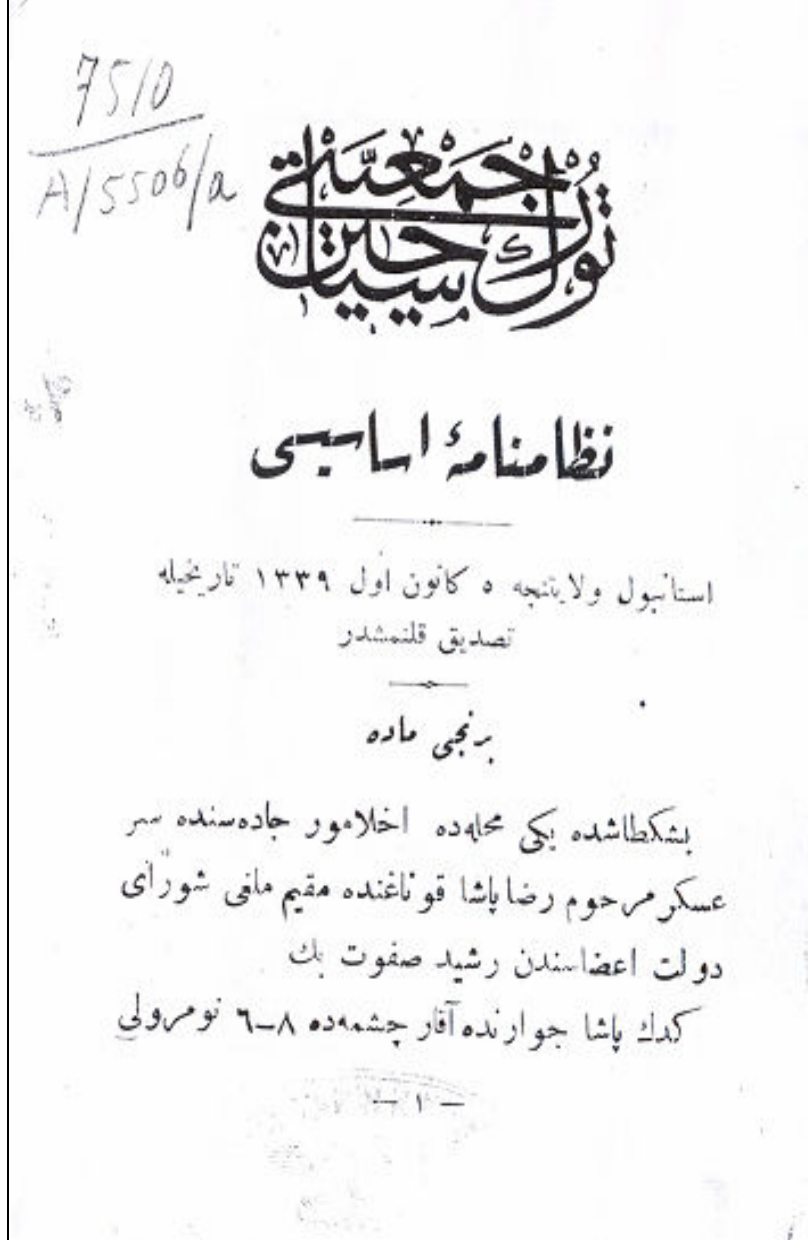
- Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, 30.18.1.2/9.17.19.*
- BCA, 30.18.1.2/32.74.18.*
- BCA, 30.10/80.526.6.*
- BCA, 30.10/229.543.14.*
- Başbakanlık Osmanlı Arşivi, Dahiliye Nezareti Asayiş Kalemi Belgeleri, (DH.EUM.AYŞ.), nr. 41/39.*
- Düstur, 3. Tertip, (14 Teşrinisani 1929-15 Teşrinisani 1930), C. 11, Başvekalet Müdevvenat Matbaası, Ankara 1930.*
- Düstur, 3. Tertip, (Teşrinisani 1933-Teşrinisani 1934), C. 15, Başvekalet Matbaası, Ankara 1934.*
- Düstur, 3. Tertip, (Teşrinisani 1934-Teşrinisani 1935), C. 16, Başvekalet Matbaası, Ankara 1935.*
- Düstur, 3. Tertip, (Teşrinisani 1936-Teşrinisani 1937), C. 18, Başvekalet Matbaası, Ankara 1937.*
- T.C. Resmi Gazete, Sayı 1546, Karar No: 9069, 15 Temmuz 1930.*
- Türk Seyyahin Cemiyeti Nizamname-i Esasisi, (TTK Kütüphanesi Kayıt No. 7510, Yer No. A/5506, 1339).*
- Türkiye Turing ve Otomobil Klübü'nün İstanbul Vilâyetinin 23 Mart 1931 Tarihli ve 299 Numaralı İlmühaber ile Musaddak, Tadil Olunmuş Nizamnamesi, İstanbul [1931].*
- Türkiye Turing Klübü Ne Yaptı, (1925-1935), Türkiye Turing Kulübü yayını No. 72, İstanbul [1936?].*
- Türkiye Turing Klübü'nün 1930 Senesi Rapor ve Bilançosu, Türkiye Turing Kulübü yayını, İstanbul 1931.*
- Turistler İçin Konuşma Kitabı, Turing Klübü yayını, İstanbul 1930.*
- Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu 30'uncu Yıl Dönümü, 5 Aralık 1923-1953, Çituri Biraderle Basımevi, İstanbul [y-y].*
- Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu, 1923-1973, T.T. ve O. K.'nun 50. Yılı, Turing yayını, İstanbul 1973.*
- Türkiye'ye Bir Işıktı Turing 1977-1993 (1- Doğum ve Emekleme, 3- Gelişmeleri Seyreden Kurum 1950-1965), Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu Yayını, İstanbul [1995].*

Makale ve Kitaplar

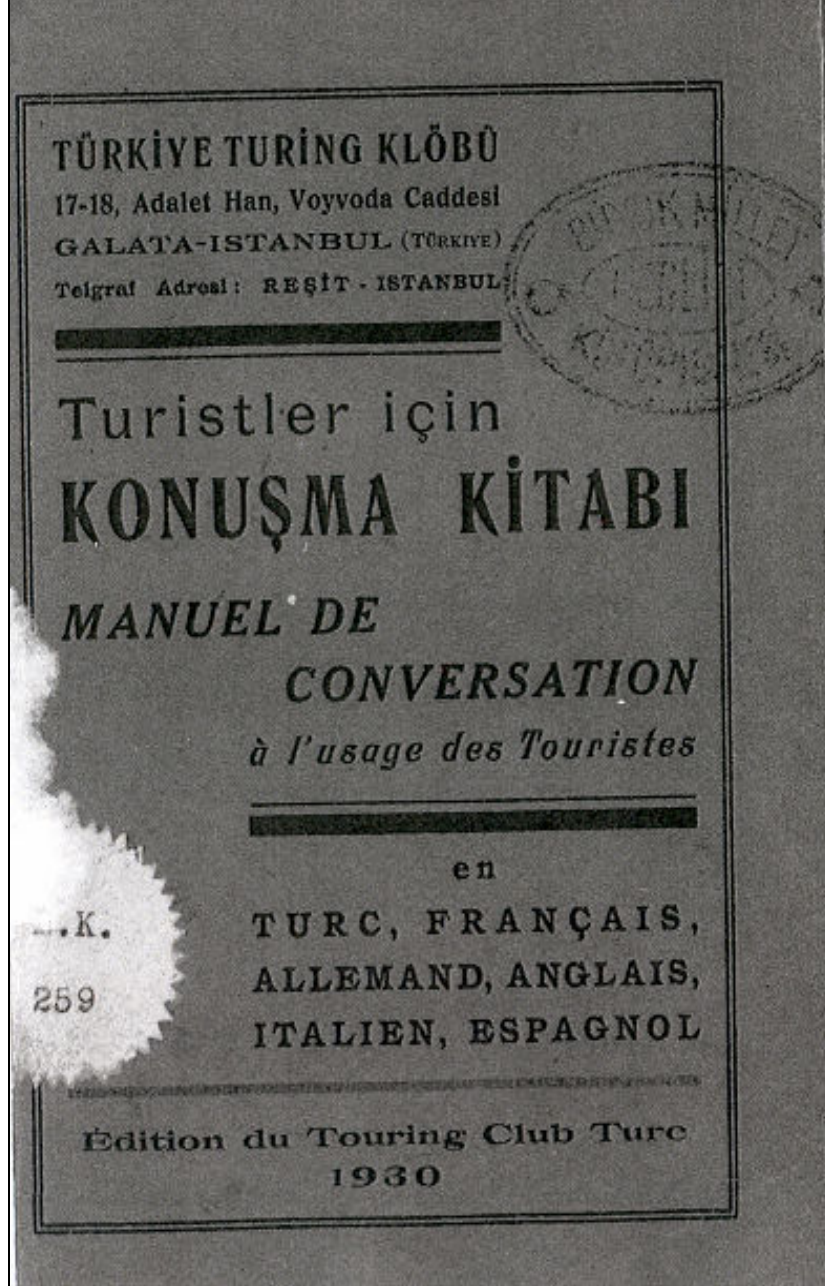
- ÇELİK, Hüseyin; *Türk Dostu, İngiliz Türkolog Charles Wells Hayatı-Eserleri ve Osmanlı Türkleri İle İlgili Düşünceleri*, Kültür Bakanlığı yayını, Ankara 1996.
- ÇOKER, Fahri; *Türk Parlamento Tarihi, TBMM IV. Dönem 1931-1934*, II. Cilt, TBMM Vakfı yay. No. 12, Ankara 1993.
- DİKMEN, Aylin; “Turizm”, *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*, (Nuri Akbayır vd.), C. 7, Kültür Bakanlığı ve Tarih Vakfı ortak yayını, İstanbul 1994.
- FİŞEK, Kurthan; *Devlet Politikası ve Toplumsal Yapıyla İlişkileri Açısından Spor Yönetimi, Dünyada-Türkiye’de*, A.Ü. S.B.F. yayını No. 445, Ankara 1980.
- GERMANER, Semra – İNANKUR, Zeynep; *Oryantalistlerin İstanbulu*, Türkiye İş Bankası yayını, İstanbul 2002.
- GÜLERSOY, Çelik; “Reşit Saffet Atabinen’i Anma Toplantımız”, *Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu Belleteni*, 79-358, (1990),
 _____; “Turizm Olgusunun Gelişimi”, *Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi*, C. 9, (yay. haz. Mücteba Anğ vd.), İletişim yay., İstanbul 1983.
- KOCATÜRK, Utkan; *Doğumundan Ölümüne Kadar Kaynakçalı Atatürk Günlüğü*, Atatürk Araştırma Merkezi yayını, Ankara 1999.
- ÖKTE, Ertuğrul Zekai; *Gazi Mustafa Kemal Atatürk’ün Yurtiçi Gezileri (1923-1931)*, Tarihi Araştırmalar Vakfı yayını, İstanbul 2000.
- ÖZTÜRK, Kazım; *Türk Parlamento Tarihi, TBMM III. Dönem 1927-1931*, III. Cilt, TBMM Vakfı yay. No. 10, Ankara 1993.
- ROBİNS, Kevin; *İmaj Görmenin Kültür ve Politikası*, (çev. Nurçay Türkoğlu), Ayrıntı yayını, İstanbul 1999.
- SLADE, Adolphus; *Sir Adolphus Slade’in (Müşavir Paşa) Türkiye Seyahatnamesi ve Türk Donanması İle Yaptığı “Karadeniz” Seferi*, (çev. Ali Rıza Seyfioğlu), Genelkurmay IX. Şube Yayınları, Askeri Deniz Matbaası, [ş-y], 1945.
- ŞİMŞİR, Bilal N.; “Türk-Amerikan İlişkilerinin Yeniden Kurulması ve Ahmet Muhtar Bey’in Vaşington Büyükelçiliği”, *Belleten*, C.XLI, S. 162, (Nisan 1977), s. 277-342.
- “Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu (TTOK)”, *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*, (Nuri Akbayır vd.), C. 7, Kültür Bakanlığı ve Tarih Vakfı ortak yayını, İstanbul 1994.
- “T.T.O.K. ve Çelik Gülersoy”, *Çelik Gülersoy Anısına*, Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu Yayını, İstanbul 2004.
- YILDIZ, Doğan; *Çağlarboyu Türkler’de Spor*, Telebasım yayını, İstanbul 2002.
- YÜZGÜN, Arslan; “Türkiye Turizminin Boyutları”, *Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi*, C. 9, (yay. haz. Mücteba Anğ vd.), İletişim yay., İstanbul 1983.

EKLER

Ek-1 Türk Seyyahin Cemiyeti'nin İlk Nizamnamesi

Ek-2 Türk Seyyahin Cemiyeti'nin Hazırladığı Yabancılar İçin Konuşma Kitabı

Turistler İçin Konuşma Kitabı, Turing Klübü yayını, İstanbul 1930.

